

МЕЃУНАРОДЕН ЦЕНТАР ЗА СЛАВЈАНСКА ПРОСВЕТА - СВЕТИ НИКОЛЕ

«МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК - ЗАПАД»
(ПРАВО И ПОЛИТИКОЛОГИЈА)

СПИСАНИЕ
на научни трудови

**ДВАНАЕСЕТТА МЕЃУНАРОДНА
НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
„МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК - ЗАПАД“
МЕЃУНАРОДЕН СЛАВЈАНСКИ УНИВЕРЗИТЕТ
„ГАВРИЛО РОМАНОВИЧ ДЕРЖАВИН“
СВЕТИ НИКОЛЕ - БИТОЛА**

Година VIII

Број 2

Април 2021

- СВЕТИ НИКОЛЕ, Р. СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА -
- 2021 -

Издавач: Меѓународен центар за славјанска просвета - Свети Николе

За издавачот: м-р Михаела Ѓорчева, директор

Наслов: «МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК - ЗАПАД» (ПРАВО И ПОЛИТИКОЛОГИЈА)

Организационен одбор:

Претседател: проф. д-р Јордан Ѓорчев

Заменик претседател: д-р Стромов Владимир Јуревич, Русија

Член: м-р Борче Серафимовски

Член: м-р Милена Спасовска

Уредувачки одбор:

Проф. д-р Ленче Петреска - Република Северна Македонија

Проф. д-р Александар Илиевски - Република Северна Македонија

Проф. д-р Мирослав Крстиќ - Република Србија

Проф. д-р Момчило Симоновиќ - Република Србија

Проф. д-р Тодор Галунов - Република Бугарија

Проф. д-р Даниела Тасевска - Република Бугарија

Доц. д-р Хаџиб Салкиќ - Република Босна и Херцеговина

Проф. д-р Татјана Осадчаја - Руска Федерација

Доц. д-р Вера Шунаева - Руска Федерација

Уредник: проф. д-р Јордан Ѓорчев

Компјутерска обработка и дизајн: Адриано Панајотов, Маја Маријана Панајотова, Стефан Ѓорчев

ISSN (принт) 1857-9299

ISSN (онлајн) 1857-9302

Адреса на комисијата: ул. Маршал Тито 77, Свети Николе, Р. Северна Македонија

Контакт телефон: +389 (0)32 440 330

Уредувачкиот одбор им се заблагодарува на сите учесници за соработката!

Напомена:

Уредувачкиот одбор на списанието «МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК-ЗАПАД» не одговара за можните повреди на авторските права на научните трудови објавени во списанието. Целосната одговорност за оригиналноста, автентичноста и лекторирањето на научните трудови објавени во списанието е на самите автори на трудовите.

Секој научен труд пред објавувањето во списанието «МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК-ЗАПАД» е рецензиран од двајца анонимни рецензенти од соодветната научна област.

Печати: Печатница и книжарница „Славјански“, Свети Николе

Тираж: 100

МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ
ИСТОК - ЗАПАД
ПРАВО И ПОЛИТИКОЛОГИЈА

Д-р Верка Костовска
 Основен суд Тетово
 Р. Северна Македонија

ПРОБАЦИЈА

АПСТРАКТ: Превенцијата на криминалот е важна и одговорна задача за сите повикани институции, а пред се на кривично правниот систем. Тие помалку или повеќе успешно постојано водат борба за намалување бројот на рецидивистите-повторници во извршување на кривични дела и се потешките нови облици на криминални дејствија кои оставаат тешки и често трагични последици. Со поострување на казнената политика, по правило се доведува до изрекување на построги санкции, подолги казни затвор, а тоа пак за последица има пренатрупаност на затворите и заголемување на негативните последици на казната затвор, тешки затворски депривации. Токму поради тоа во казнената политика на европските земји, па и на светско ниво, се повеќе се придава значење на пробациската и пробациските служби. Голема надеж во рехабилитацијата и надзорот, во намалување на негативните ефекти од казната затвор, се очекува од изрекувањето на санкции и мерки кои ќе се спроведат со помош на пробациските служби, а истовремено ќе помогнат и во одмерувањето на праведна индивидуализирана санкција спрема конкретен сторител. Дали и колку е имплементиран и прифатен овој систем во секојдневното постапување на домашните судови, ќе се обидеме да одговориме преку една анализа на можностите на законските регулатива и практичната примена. Колку судовите имаат верба во пробацискиот систем и дали и колку ги користат можностите од пробациската работа во текот на постапката.

КЛУЧНИ ЗБОРОВИ: пробација, превенција, криминалитет, алтернативна санкција, надзор

PROBATION

ABSTRACT: The crime prevention is an important and responsible task to all involved institutions, and foremost to the Criminal Justice System. More-or-less, they successfully conduct a fight for decreasing the number of recidivists - repeat offenders in conducting the criminal acts, and even heavier new forms of criminal activity, which results in harsh and often tragical ramifications. The stricter punishment policy, leads to stricter sanctions, prolonged imprisonment, which results in overloaded prisons and increase negative ramifications of the prison sentences, and heavy prison deprivations. Because of that in the punishment policy of the European Countries, as well as on the international level, it has been given an increased importance to the probation and the probation services. Increased hope in rehabilitation and surveillance, related to the reduction of the negative effects of the imprisonment sentences has been expected from sentencing the sanctions and measures, which can be implemented by the assistance of the probation services, which may also help with making sure the sentences have been proportionate individually to each offender. Whether, or to what extent this system has been implemented and accepted in the daily routine of the domestic courts, we'll try to make an effort to respond through an analysis of the possibilities for law regulations in practical use. How much confidence the courts have in the probation system and whether, and to what extent they have been using the possibilities of probation work in the course of the trial.

KEYWORDS: Probation, Prevention, Crime, Alternate Sanction, Surveillance

ВОВЕД

Криминалитетот и деликвенцијата се општествено штетни појави кои по своите квалитативни и квантитативни карактеристики ги загрозуваат основните добра и вредности на човекот и општеството. Секоја држава со цел заштита на овие добра и вредности реагира со различни институционални и вонинституционални мерки, со санкционирање на негативните и штетни појави и дејствија и во зависност од оцената на законодавецот за степенот на опасност за определен тип на дело и тип на сторител¹, пропишува и санкции за сторителите на криминалните дејствија. При судското одмерување на казната, кое подразбира конкретизација на законски пропишаната казна², судот ги има предвид конкретното кривично дело и неговиот сторител.

Казната е најтешката кривичноправна санкција, таа по својата суштина, иако некои теоретичари се обидуваат тоа да го негираат, била и останува зло, има ретрибутивен карактер.³ Репертоарот на казни во различен временски период е различен. Бројот на видови казни се зголемувал или намалувал, се менувал нивниот режим, а по укинување на смртната казна⁴, казната затвор станува најтешката санкција која може да се изрече на сторител на кривично дело.

Сепак под влијание на тенденциите за хуманизација на казната доаѓа до промени во начинот на извршување на казната, нејзините појавни форми и квалитет, промена на режимот, а се почести и погласни се ставовите дека затворот како казна што по својата суштина значи лишување од слобода на движење на осуденото лице и негово сместување во посебни пенитенцијарни услови,⁵ не е ефикасна санкција, и има повеќе негативни отколку позитивни придобивки од нејзиното извршување.

Кризата на казната затвор, критиките упатени кон истата пред се поради согледаните тешкотии во нејзиното извршување, последиците кои ги остава врз самите затвореници, нивните семејства и заедницата, сепак не влијаеја таа да стане доминантна санкција во голем дел од казнените системи. Но, иако е јасно дека казната затвор е иманентна за тешките кривични дела, рецидивистите и криминални дејствија со тешки последици, сепак се повеќе доаѓа до израз тенденцијата да се одбегнува оваа казна кога тоа го дозволуваат својствата на личноста на сторителот на криминалното дело и околностите на настанот. Затоа прашањето за алтернативните санкции е се поактуелно,⁶ а и во нашето национално законодавство прифатено со воведување нови алтернативни мерки. Всушност со новелата на Кривичниот законик од 2004⁷ година алтернативните мерки добиваат посебен статус (издвоени се во посебна глава) и широко подрачје на примена, што по правило ги опфаќа сите полесни дела за кои е пропишана парична казна или затвор до три години. како алтернативи на казната се воведени: условната осуда, условна осуда со заштитен надзор, условно прекинување на казнената постапка, општокорисна работа, судска опомена и куќен затвор (чл.48-а)

1. Камбовски, В. Казнено право-општ дел, Култура Скопје, 2004, стр.901

2. *ibid*, стр. 904

3. Марјановиќ, Каневчев -Македонско кривично право- општ дел, седмо изменето и дополнето издание, Просветно дело, Скопје 2010, стр.292.

4. Првиот македонски Кривичен законик по осамостојувањето на државата е донесен од Собранието на 23.07.1996 година, а започна да се применува од 1 ноември 1996 година, репртоарот на казни е намален само на казна затвор и парична казна, а се воведува и казна доживотен затвор за најтешки форми на тешки кривични дела, без да се дозволи замена на оваа казна со долготраен затвор.

5. види Арнаудовски, Љ, Криминологија, 2-ри Август, Штип, 2007

6. Бужаровска, Г. Алтернативи на затворот, докторска дисертација, Скопје, 2000

7. Службен весник на РМ бр.19/04 од 30.03.2004

Во (чл.32) од Кривичниот законик определена е целта на казнувањето. А како цел на казнувањето покрај остварување на правдата е и спречување на сторителот да врши кривични дела и негово превоспитување и воспитно да се влијае врз другите да не вршат кривични дела, што значи и индивидуалната и специјалната превенција. Сторителот се казнува, но не само затоа што е сторено кривично дело, туку и во иднина да не се вршат кривични дела. Значи превенцијата, не ја исклучува ретрибуцијата, тие меѓусебно се испреплетуваат „ ретрибуцијата не се јавува како цел сама за себе туку е во функција на превенцијата.“⁸

1. ЗАКОН ЗА ПРОБАЦИЈА

Со Законот за пробација⁹ се уредуваат пробациските работи и постапката за извршување на алтернативните мерки условна осуда со заштитен надзор, општокорисна работа и куќен затвор, обврски изречени во кривична постапка согласно со закон, како и извршувањето на условниот отпуст изречен по одлука на суд, кои се извршуваат во заедницата, целта, положбата на лицата во постапката за извршување на алтернативни мерки и обврски и надзор над извршувањето (чл. 1). Самиот закон ја определува целта на извршување. Согласно (чл 2) од законот, извршувањето на алтернативните мерки и обврски изречени во кривична постапка е со цел заштита на заедницата од криминал и ресоцијализација и реинтеграција на лицата спрема кои се извршуваат пробациските работи.

1.1. Поим и надлежност

Поимот на пробациските работи е определен во самиот закон во (чл.3) од истиот. Согласно тој член „ Пробациски работи се активности кои ги преземаат пробациските службеници при спроведување на надзорот над извршувањето на алтернативните мерки и обврски, како и условниот отпуст, над лицата на кои истите им се изречени од судот. Пробациските работи ги извршуваат пробациски службеници од Управата за извршување на санкциите, врз основа на барање или одлука на суд во тек на судската постапка и врз основа на правосилна и извршна судска одлука, а врз основа на претходна согласност на лицето спрема кое се извршуваат пробациските работи.

За имплементација на законот, воспоставени се 9 пробациски канцеларии. Пробациската канцелерија во Основниот кривичен суд Скопје е воспоставен од 2017 година, а во 2018 година во Основните судови Тетово, Прилеп, Велес, Струмица, Штип, Куманово, Битола, Кочани и Охрид.

Со цел заштита на правата на лицата спрема кои се извршуваат пробациските работи, законот јасно ја дефинира нивната положба определувајќи ги основните начела при извршување на пробациските работи.

(чл.7)

(1) На лицето спрема кое се извршуваат пробациски работи му се гарантираат правата утврдени со Уставот на Република Македонија, со овој закон и ратификуваните меѓународни договори.

(2) Лицата спрема кои се извршуваат пробациски работи се ограничуваат во правата само во границите неопходни за остварување на целта на нивното извршување, а врз основа на закон. (3) Правилата за извршување на пробациските работи се применуваат непристрасно.

8. Stanoević, Z., „Preventivna funkcija krivicnog prava“ стручен труд објавен во CRIMEN(II) 1, 2011, стр. 3-25.

9. Сужбен весник на РМ бр..226/2015 во примена од 1. ноември 2016 година.

(4) Забранета е секоја директна или индиректна дискриминација, повикување и поттикнување на дискриминација и помагање во дискриминаторско постапување врз основа на пол, раса, боја на кожа, род, припадност на маргинализирана група, етничка припадност, јазик, државјанство, социјално потекло, религија или верско уверување, други видови уверувања, образование, политичка припадност, личен или општествен статус, ментална и телесна попреченост, возраст, семејна или брачна состојба, имотен статус, здравствена состојба или која било друга основа која е предвидена со закон или со ратификуван меѓународен договор согласно со Уставот на Република Северна Македонија.

(5) Со лицата спрема кои се извршуваат пробациски работи се постапува човечно, со почитување на човековата личност и достоинство, зачувување на нивното телесно и душевно здравје, водејќи притоа сметка за остварување на целите на одделните мерки.

(6) Со лицата спрема кои се извршуваат пробациски работи се постапува на начин кој во најголема можна мера одговара на нивната личност, согласно со членот 10 став (2) од овој закон.

(7) Пробациски работи може да се извршат само врз основа на лична согласност на лицето, освен доколку со закон не е поинаку определено.

Права и обврски на лицата спрема кои се извршуваат пробациски работи:

Лицето спрема кое се спроведува извршувањето на пробациски работи правото на здравствена заштита го остварува согласно со општите прописи за здравствена заштита. Му се гарантира заштита на личноста и тајност на личните податоци. Секое лице спрема кое се спроведува извршувањето на пробациски работи има право на увид во своето досие, освен во стручните мислења на пробациските службеници и други стручни лица, како и податоци кои се однесуваат на трети лица. Покрај тоа овие лица имаат и право на приговор до Управата, за работата на пробацискиот службеник, ако смета дека со постапувањето на пробацискиот службеник му се повредени неговите права. Пробацискиот службеник на чие постапување се однесува приговорот е должен писмено да одговори на наводите од приговорот во рок од три дена од денот на приемот на истиот, а Управата одлучува по приговорот во рок од осум дена од денот на приемот на приговорот.

Секое лице спрема кое се спроведува извршувањето на пробациски работи со своерачен потпис потврдува дека ја прифаќа индивидуалната програма за третман. Тие може да го променат местото на живеалиште, односно престојувалиште, но само по прибавена согласност од судот со чија одлука е изречена алтернативната мерка или посебната обврска.

Регистар за лицата спрема кои се извршуваат пробациски работи го води Управата за извршување на санкциите. Во рамки на единствениот регистар се водат евиденција и досиеја за лицата спрема кои се извршуваат пробациски работи. Евиденција за извршување на пробациските работи водат пробациските канцеларии на локално ниво.

Пробацискиот службеник изготвува Индивидуална програма за третман за секое лице спрема кое се извршуваат пробациски работи. Оваа индивидуалната програма за третман се изготвува на основа на извршена процена на личноста, личните прилики, здравствената состојба, стручните квалификации, процената на ризик и потреби на лицата над кои се извршуваат пробациски работи. Индивидуалната програма за третман се изготвува во соработка со лицето над

кое се извршуваат пробациските работи и се состои од методи, постапки и рокови за нејзино спроведување, носителите на одделни активности и други податоци и пробациски работи од значење за извршувањето на алтернативните мерки и посебните обврски.

1.2 Извршување на пробациски работи

Надлежностите на пробациските службеници се точно определени во законот, тоа се:

- » изработка на извештаи за извршена процена на ризик на обвинети лица, во текот на судска постапка, во согласност со закон;
- » вршење на заштитен надзор изречен со условна осуда или условен отпуст;
- » организирање и надзор над извршувањето на општокорисна работа;
- » изработка на писмени извештаи за однесувањето на осуденото лице во текот на издржувањето на казната за казнено-поправни установи;
- » вршење надзор со употреба на електронски алатки согласно со закон и - други работи кои се од значење за извршувањето на алтернативните мерки и обврски.

Начинот на извршување на електронски надзор поблиску го пропишува министерот за правда по предлог на директорот на Управата

Извршувањето на пробациските работи, се посебно регулирани според времето кога се преземаат во однос на судската постапка, според определената санкција и при извршувањето на истата.

Извршување на посебни обврски определени во текот на судска постапка е процена на ризик на обвинет која се врши по барање на судот, во текот на судската постапка.

Извршување на заштитен надзор изречен со условна осуда е во надлежност на месно надлежната пробациска канцеларија, на која судот во рок од 15 дена откако истата станала правосилна и извршна им ја доставува. Пробацискиот службеник е должен во рок од 15 дена од денот на приемот на одлуката заедно со осуденото лице да изработи индивидуална програма и план за спроведување на заштитниот надзор на осуденото лице во кој го утврдува видот, времетраењето и спроведувањето на надзорот што треба да го остварува во однос на исполнувањето на одделни обврски од страна на осуденото лице и да го запознае со последиците од неизвршувањето на обврските.

Извршување на општокорисната работа од страна на месно надлежната канцеларија започнува по доставување на правосилна и извршна судска одлука. Судот е должен правосилната и извршна судска одлука да ја достави до надлежната пробациска канцеларија и организационата единица во Управата која ги врши пробациските работи.

Правосилната и извршна одлука со која е изречена општокорисна работа, судот во рок од 15 дена од денот кога одлуката станала извршна ја доставува до месно надлежната пробациска канцеларија и организационата единица во Управата која ги врши пробациските работи. За одлуката од месно надлежната пробациска канцеларија ги известува Центарот за социјална работа, Агенцијата за вработување, Министерството за внатрешни работи и работодавачот кај кој осуденото лице е во работен однос.

При извршувањето на општокорисна работа месно надлежната пробациска канцеларија ги врши следниве пробациски работи:

- » го повикува осуденото лице на разговор, - врши увид во документацијата за осудено лице (судска одлука, наоди и мислења од лекар и други стручни лица, извештаи од Центарот за социјална работа и други) и прибира други потребни податоци за осуденото лице од други органи, институции и организации, на барање на судот,
- » го упатува осуденото лице на извршување на мерката,
- » врши надзор над извршувањето на општокорисна работа и му пружа помош на осуденото лице,
- » составува извештаи за извршувањето на општокорината работа и ги доставува до судот кој ја донел одлуката во прв степен,
- » во случај судот општокорисната работа да ја замени со казна затвор до казненопоправна установа каде што лицето е упатено на издржување на казната затвор, доставува извештај за преземените активности и однесувањето на осуденото лице во текот на извршувањето на општокорисната работа,
- » води евиденција за извршувањето на општокорисната работа и - врши други работи во согласност со закон.

Изборот на правниот субјект кај кој што осуденото лице ќе ја извршува општокорисната работа го врши пробацискиот службеник од месно надлежната пробациска канцеларија по претходно добиени податоци за способностите, стручните квалификации и здравствената состојба на осуденото лице, правниот субјект се избира според местото на живеалиште односно престојувалиште и при тоа забранети се секаков вид на дискриминација или повластување. Законот го регулира начинот на извршување на општокорисната работа, обврските, правата, континуираност, прекин и последици од неизвршување на општокорисната работа.

Месно надлежната пробациска канцеларија, по претходно добиена согласност од Управата склучува договор за општокорисна работа со правниот субјект за извршување на општокорисната работа. Осуденото лице со своерачен потпис дава согласност за извршување на општокорисната работа. Договорот содржи време во кое ќе се врши општокорисната работа, работните задачи кои осуденото лице ќе ги извршува, правата и обврските на правниот субјект и осуденото лице. Примерок од склучениот договор се доставува до судот што ја изрекол мерката, Управата, правниот субјект и осуденото лице.

Извршување на куќен затвор е пробациска работа која значи следење на извршувањето на куќен затвор. Правосилната и извршна одлука со која е изречен куќен затвор со електронски надзор судот во рок од 15 дена од денот кога одлуката станала извршна, ја доставува до секторот за пробација во Управата. Пробациски службеник од месно надлежната канцеларија изготвува Индивидуална програма за третман и го следи извршувањето на санкцијата. Ако со судската одлука е определено дека куќниот затвор ќе се изврши со примена на електронски надзор, спроведувањето го врши Управата. Законот точно ги определува, права и обврски на осудените лица, причини за (оправдано) напуштање на просториите, постапка во случај на потреба од итна медицинска интервенција, отповикување на одлуката за напуштање на просториите, прекин на извршувањето на куќен затвор. Доколку осуденото лице ги крши обврските, канцеларија го известува судот кој ја донел одлуката.

Надзор над условно отпуштеното лице е пробациска работа која е најзастапена и најактуелна.

Решението за условен отпуст надлежниот суд го доставува до месно надлежната пробациска канцеларија спрема местото на живеалиште, односно престојувалиште на осуденото лице, односно местото на отпуст на осуденото лице, во рок од три дена од денот на донесување на истото. Месно надлежната пробациска канцеларија во рок од осум дена од приемот на Решението, ги известува Центарот за социјална работа, Агенцијата за вработување, работодавецот кај кои осуденото лице работи, односно било вработено и соодветна здравствена установа, Министерството за внатрешни работи и други правни субјекти во зависност од обврските утврдени во решението за условен отпуст. Судот во решението ќе определи дали над условно отпуштеното лице ќе се применат мерки за примена на електронски надзор.

При извршувањето на обврските утврдени со решението за условен отпуст, месно надлежната пробациска канцеларија ги врши следниве работи:

- » го повикува осуденото лице на разговор,
- » врши увид во документацијата за осудено лице (судска одлука, наоди и мислења лекар и други стручни лица, извештаи од Центарот за социјална работа и други) и прибира други потребни податоци за осуденото лице од други органи, институции и организации, на барање на судот,
- » го предупредува условно отпуштеното лице за последиците од неисполнување на утврдените обврски, - врши надзор над извршувањето на обврските и му пружа помош на осуденото лице,
- » составува извештаи за извршувањето на обврските и ги доставува до судот кој ја донел одлуката во прв степен и - врши други работи во согласност со закон.

Месно надлежната пробациска канцеларија може на судот кој ја донел одлуката за условен отпуст да му предложат измени на обврските утврдени со решението за условен отпуст, укинување на обврските, продолжување или намалување на рокот за извршување на изречените обврски или да предложат нови обврски кои со решението за условен отпуст не биле утврдени.

Доколку осудениот не ги исполнува или неуредно ги исполнува обврските кои му се определени, месно надлежната пробациска канцеларија го опоменува и за тоа веднаш ќе го извести надлежниот суд. Ако условно осуденото лице и по писмената опомена не ги исполнува изречените обврски и не учествува во спроведувањето на индивидуалната програма која му е определена, месно надлежната пробациска канцеларија за тоа најдоцна во рок од три дена од дознавањето за неисполнувањето на обврските и не учествувањето во спроведувањето на индивидуалната програма за третман го известува судот кој ја донел одлуката во прв степен со предлог да го отповика условниот отпуст. И при извршување на надзорот кај условно отпуштеното лице, пробациските канцеларии соработуваат со Министерството за внатрешни работи.

Подзаконските акти кои произлегуваат од Законот за пробациска работа се донесени во месец мај 2018 година.

2. УСЛОВНА ОСУДА СО ЗАШТИТЕН НАДЗОР

Во општиот дел од Кривичниот законик со одредбите од (чл.55 до чл.58) се регулираат условите за одредување на условната осуда со заштитен надзор, обврските кај заштитниот надзор, органот кој ја спроведува мерката и последиците од неисполнување на одредените обврски. Судот може на осудено лице на кое му изрекол условна осуда да му определи и одредени мерки за заштита, помош, надзор. Законодавецот не пропишува посебни правила за изрекување на условна осуда со заштитен надзор, што значи се изрекува под исти услови и со иста цел, со тоа што кај изречување на заштитниот надзор со условна осуда се смета дека превенцијата, воздржувањето од извршување ново кривично дело нема да се постигне кај осуденото лице без помош од институциите, ако тој се остави сам на себе.¹⁰

Заштитен надзор судот одредува кога ќе најде дека условната осуда нема доволно да влијае врз сторителот повеќе да не врши кривични дела, а околностите сврзани со личноста на сторителот или средината во која живее го прават оправдано очекувањето дека целта на условната осуда ќе се постигне ако се определат и мерки на помош, грижа, надзор или заштита.

Траењето на заштитниот надзор судот го определува на определено време во текот на времето за проверка.

Кога ќе изрече заштитен надзор со условната осуда, судот може на осудениот да му определи една или повеќе од следните обврски:

1) оспособување, ostručување, и преквалификување за да може осудениот да го задржи работното место што го зазема или да бидат создадени претпоставки за вработување,

2) прифаќање на вработување што одговара на способностите и склоностите на осуденикот,

3) посетување на програма за работа со осуденици за кривични дела сторени при вршење на семејно насилство,

4) извршување на обврските за издржување на семејството, подигање на децата и други семејни обврски,

5) овозможување увид и совети во врска со распоредувањето и трошоците на средствата од плати и другите приходи што ги остварува,

6) непосетување определени видови локали или други места каде што се точи алкохолен пијалок или се игра на среќа,

7) забрана на употреба на алкохолни пијалоци, дроги и други психотропни супстанции,

8) користење на слободното време според оценка на надлежниот орган согласно закон,

9) одбегнување и недружење со лица кои негативно влијаат врз осудениот, и

10) подложување на лекување или социјална рехабилитација во соодветни специјализирани установи.

При изборот на видот на обврските судот треба да ги земе предвид, пред се личноста на сторителот, неговата здравствена состојба и психичките својства, возраста, матерјалните и семејните услови, околностите под кои го сторил делото, поведението на сторителот по извршување на делото, побудите за извршување на делото и другите околностинсврзани со личноста на сторителот што се од

10. Veljko Delibašić* Tijana Kostić** POJEDINA SPORNA PITANJA U VEZI SA USLOVNOM OSUDOM Crimen, broj 2, Beograd, p

значење при изборот на видот на обврската, водејќи сметка да не се повредува човековото достоинство ниту да се предизвикуваат непотребни тешкотии во неговото превоспитување.

За време додека трае условната осуда со заштитен надзор, судот може по предлог на надлежниот орган согласно со закон, да ја замени определената обврска со друга, да го продолжи заштитниот надзор во рамките на времето за проверување или да го запре натамошното извршување на заштитниот надзор.

Како орган кој врши помош, грижа, надзор и заштита во исполнувањето на обврските од страна на осудениот е определен надлежен орган согласно закон.¹¹ Всушност порано како надлежен орган беше определен социјалниот орган, но со воведување на пробациската и востановување на пробациската служба, со Законот за измени и дополнувања на Кривичниот законик од 2015 година, како надлежен орган е пробациската служба.

Надлежниот орган согласно закон е должен:

- » со практични совети да го поттикнува и да му помага на осудениот да ја исполни обврската што ја одредил судот, да го сфати значењето на условната осуда со заштитен надзор за да се исполнат нејзините цели, и
- » повремено да го известува судот за состојбата во исполнување на одредената обврска.

Законот ги пропишува и последиците за осуденото лице во случај на неисполнување на обврските. Согласно законската одредба, ако условно осудениот не ги исполнува одредените обврски, надлежниот орган согласно закон писмено го опоменува за неисполнување на одредената обврска. Ако и по писмената опомена, осуденото лице не ја исполнува одредената обврска, судот врз основа на надлежниот орган врз основ на закон, ја отповикува условната осуда.

Доколку по правосилноста на судската одлука со која е одреден заштитен надзор, поминат повеќе од 6-шест месеци, а надзорот не почнал, судот повторно ќе одлучи за потребата од негово извршување.

3. ОПШТОКОРИСНА РАБОТА

Општокорисна работа како алтернативна мерка може да се изрече за кривични дела за кои е пропишана парична казна или казнана затвор до три години, но со согласност на сторителот. Мерката се извршува на слобода. Изрекувањето на оваа мерка законот го условува со претходна неосудуваност на сторителот и постоење на особено олеснувачки околности при извршување на кривичното дело.

Мерката се изрекува во траење од 40 до 240 часа, што осудениот е обврзан да ги одработи без надоместок во државен орган, јавно претпријатие, јавна установа или хуманитарна организација и не пократко од 5 часа неделно, во период најмногу до 12 месеци. Кога постојат здравствени или оправдани лични и семејни причини судот може да го продолжи извршувањето на мерката најмногу уште за шест месеци.

Кога судот ќе изрече парична казна до 90 дневни глоби или 1.800 евра во денарска противвредност или казна затвор до три месеци, може истовремено да

11. Согласно Законот за измени и дополнувања објавен во Службен весник на РМ бр. 226/15 од 25.12.2015 година извршени се измени во законските одредби на чл 57 ст.(1), и ст.(.)2, чл.58 ст.(1) и (2), чл.58-б цт.(2), и ст.(5), чл.59-а ст. (1), ст.(3) и ст.(4).

одлучи, по барање на осудениот, за замена на казната со општокорисна работа, при што еден ден затвор, дневна глоба или 20 евра во денарска противвредност се заменуваат со три часа општокорисна работа со тоа што вкупниот збир на часови не може да надмине 240 часа. При одлучување за замена на казната со мерката општокорисна работа судот ќе ја земе предвид тежината на делото, степенот на кривична одговорност, поранешната неосудуваност на сторителот и извршеното надоместување на штетата или отстранување на другите штетни последици на делото.

Надлежниот орган согласно закон врши надзор над исполнувањето на обврските.

Во законот се пропишани и можностите на надлежниот орган доколку осудениот не ги исполнува обврските. Така, доколку осудениот:

- » не ги исполнува или пак неуредно ги исполнува своите работни обврски, надлежниот орган писмено го опоменува, а ако и после опомената осудениот продолжи со исто однесување, судот на предлог на надлежниот орган согласно со закон ќе го замени неизвршениот дел од мерката со парична казна или казна затвор, така што, за секои три часа општокорисна работа се заменува една дневна глоба или еден ден затвор. При одлучувањето за замената со парична казна или казна затвор судот ќе се раководи од тежината на делото, степенот на кривична одговорност и односот на осудениот кон изречената мерка на општокорисна работа.

Кога осудениот не ја извршува општокорисната работа изречена како замена за паричната казна или казна затвор, судот во одлуката што ќе ја донесе за извршување на казната, ќе ја засмета работната обврска што осудениот ја исполнил, така што за секои три часа општокорисна работа се засметува еден ден затвор или една дневна глоба или 20 евра во денарска противвредност.

Од законската регулатива е јасно дека општокорисната работа како алтернативна мерка може да се изрече на сторители на полесни кривични дела, за кривични дела сторени под олеснувачки околности и претходна неосудуваност на сторителот. Постојењето на олеснувачките околности ги цени судот. Како обигаторен услов законот ја предвидува претходната согласност на осудениот. За замена на општокорисната работа со затвор или парична казна, повторно надлежен да одлучува е судот, кој цени дали се исполнети условите за замена, на начин кој е пропишан во самиот закон, но по претходно добиен предлог од надлежниот орган кој врши надзор над исполнувањето на работната обврска.

4. КУЌЕН ЗАТВОР

Куќниот затвор како алтернативна мерка може да се изрече на сторител на кривично дело за кое е пропишана парична казна или казна затвор до пет години, а сторителот е стар и изнемоштен, тешко болен или е бремена жена, ако судот му изрече казна затвор до три години, тогаш истовремено може да одлучи со негова согласност казната да ја издржува во куќен затвор.

Судот може да ја замени казната затвор со куќен затвор ако постојат услови за современи електронски или телекомуникациски средства да се контролира извршувањето на куќниот затвор што се состои во забрана за напуштање на домот од страна на осудениот.

Надзорот над извршувањето на куќниот затвор врши судот и надлежниот орган кој може да одреди преземање на определени мерки на надзор и од полицијата во местото во кое се наоѓа домот на осуденото лице, но со обврска за редовно известување за нивното вршење.

Доколку осудениот ја прекрши забраната за напуштање на домот, по предлог на надлежниот орган, судот може да одреди заменетата казна затвор да се изврши во целост во установи за извршување на казната затвор. Во Законот за пробација се определени постапката и условите под кои може да се напушти привремено домот или местото на престојување.

И за изрекување на оваа мерка потребна е согласност од осуденото лице, а за замената на истата по прекршување на забраната, судот може, но не мора, нема обигаторно задолжување, да го замени куќниот затвор со затвор во установа за извржување казна затвор.

5. УСЛОВЕН ОТПУСТ

Осудениот може да се отпушти од издржување на казна затвор под услов до истекот на времето за кое е изречена казната да не стори ново кривично дело, ако се поправил така што основано може да се очекува дека на слобода добро ќе се однесува, а особено дека нема да врши кривични дела. При оцената дали осудениот условно ќе се отпушти ќе се земат предвид неговото поведение за време на издржувањето на казната, извршувањето на работните обврски со оглед на неговата работна способност и други околности што покажуваат дека е постигната целта на казнувањето.

Условно може да биде отпуштен осудениот кој издржал половина од казната затвор, но по исклучок, условно може да се отпушти и осудениот кој издржал само една третина од казната затвор под општите услови за примена на условен отпуст, и ако посебни околности, што се однесуваат на личноста на осудениот, очигледно покажуваат дека е постигната целта на казнување.

Всушност, за условно отпуштање на осудено лице само со една третина на издржана казна, наместо со една половина, законодавецот иако тоа го смета за исклучок од правилото, не пропишува некоја посебна околност, освен постоење на околности кои ќе покажат дека и со една третина на издржана казна е постигната целта на казнување.

Условниот отпуст не се врзува со вид на кривично дело, со времетраење на казната, туку со цена на судот дека е остварена целта на казнување. А цел на казнување, покрај остварувањето на правдата е и ресоцијализацијата. Тоа пак се цени преку однесувањето на осудениот за време на извршувањето на казната. Како услов за отпуштање од издржување на казната на осудениот му се налага неизвршување на кривично дело до истекот на времето за кое е изречена казната.

Осудените лица на казна доживотен затвор условно не може да се отпуштат пред да издржат најмалку 25 години казна затвор.

На условно отпуштените лица, судот може да им одреди заштитен надзор, што се состои во посебни мерки на помош, грижа, надзор или заштита кои ги спроведува надлежен орган согласно закон. Ако лицата се осудени за кривични дела на насилство, судот може да одреди и забрана за посетување на спортски натпревари, која пак ја спроведува Министерството за внатрешни работи.

Кај затворот за деца условниот отпуст е дозволен по издржана една третина од казната, но не пред да помине една година од издржувањето на казната. Услов

е постигнатиот успех во воспитувањето и превоспитувањето, и ако основано може да се очекува добро однесување на слобода, продолжување на школување и работа, невршење на кривични дела. За време на условниот отпуст судот може да одреди мерка на засилен надзор, кој надзор го извршува надлежниот орган согласно закон.

Како и кај алтернативните мерки, така и кај условниот отпуст законодавецот ги определува условите под кои може да се отповика условниот отпуст.

Условниот отпуст судот облигаторно ќе го отповика:

- » ако осудениот додека е на условен отпуст стори едно или повеќе кривични дела за кои е изречена казна затвор или малолетнички затвор над две години.

Условниот отпуст судот може - но не мора да го отповика, ако:

- » ако осудениот додека е на условен отпуст стори едно или повеќе кривични дела за кои е изречена казна затвор или малолетнички затвор до две години,
- » или ако по две писмени опомени од страна на надлежниот орган не ги исполнува обврските од заштитниот надзор.

При оцена дали ќе го отповика условниот отпуст, судот особено ќе ја земе предвид: сродноста на кривичните дела, нивното значење, побудите поради кои се сторени кривичните дела, како и други околности што укажуваат на оправданоста за отповикување на условниот отпуст. Во случај на отповикување на условниот отпуст, судот ќе изреч единствена казна согласно законската одредба за одмерување казна при стек на кривични дела, порано издржаната казна ќе ја земе како утврдена, но времето поминато на условен отпуст нема да се засметува.

Истите правила се применуваат и кога на условно отпуштениот му се суди за дело што го сторил пред да биде условно отпуштен.

Во случаите кога условно отпуштениот биде осуден на казна затвор или затвор за деца до две години, а судот нема да го отповика условниот отпуст, условниот отпуст се продолжува за времето што осудениот го поминал на издржување на казната затвор односно малолетнички затвор.

6. ПРИМЕНА НА ЗАКОНОТ ЗА ПРОБАЦИЈА ВО СУДСКАТА ПРАКТИКА

Како дел од стратегијата за реформи во казненосудскиот систем на Република Северна Македонија донесен е Закон за пробација кој стапи на сила од 1. ноември 2016 година.

Законот за пробација е донесен со цел да се решат проблемите на пренатрупаност на затворите и да се намалат трошоците на извршување на санкциите, а превенцијата и ресоцијализацијата се остварат како цели на казнувањето без примена на казните затвор и долготрајни казни затвор. Всушност за полесниот вид на криминал да се применат алтернативните санкции со надзор и помош од пробациските служби, да се намали репресијата спрема сторителите на кривични дела преку рестриктивна примена на казната затвор. Воедно се настојува дел од одговорноста во процесот на ресоцијализација на осудените лица да се пренесе на општеството и неговите институции, на пробациските служби, а воедно и да се зголеми одговорноста на самите осудени лица спрема општеството и заедницата.

Бидејќи низа анализи пред се на невладините организации укажуваат дека судовите се се уште најслабата алка во системот на пробацацијата, се обидовме преку една анализа на статистичките податоци прибавени од Управата да ги согледаме пред се квантитативните, а и квалитативни резултати од извршувањето на пробациските работи. Податоците кои ќе ги користиме се за периодот на 2019 и 2020 година.

Табеларен приказ на вкупен број на пробациски предмети од вкупно 9-те пробациски канцеларии за 2019 година.

пробациска канцеларија	проценка на ризик за време на судска постапка	условна осуда со заштитен надзор	општокорисна работа	надзор на условно отпуштени лица	вкупно
Скопје	9	25	1	51	86
Битола	1	10	0	12	23
Тетово	0	5	0	14	19
Штип	0	0	0	9	9
Велес	0	3	0	6	9
Куманово	0	0	0	11	11
Прилеп	0	0	0	7	7
Охрид	0	0	0	1	1
Струмица	0	0	0	0	0
вкупно	10	40	1	111	165

Табеларен приказ на вкупен број на пробациски предмети од вкупно 9-те пробациски канцеларии за 2020 година.

пробациска канцеларија	проценка на ризик	условна осуда со заштитен надзор	општокорисна работа	условен отпуст	вкупно
Скопје	20	43	27	64	154
Битола	0	0	0	15	15
Тетово	1	3	0	26	30
Штип	0	0	0	4	4
Велес	0	0	1	12	13
Куманово	1	1	0	16	18
Прилеп	0	0	0	9	9
Охрид	0	0	0	17	17
Струмица	0	1	0	15	16
вкупно	22	48	28	178	276

Од статистичките податоци може да се заклучи дека пробациските канцеларии досега постапувале по мал број на предмети.

Дури некои канцеларии немале ниту еден предмет за надзор и контрола кај алтернативните мерки и проценка на ризик во текот на цела календарска година. како Битола, Тетово, Куманово, Струмица, Охрид, Прилеп, Штип немала

ниту еден предмет за надзор кај изречена мерка општо корисна работа ниту во 2019, ниту 2020 година. Канцеларијата во Скопје имала 1 предмет во текот на 2019 година, додека во 2020 година бројот на предмети е значително во пораст и брои 27 пробациски случаи. Пробациската канцеларија во Велес која во 2019 година нема ниту еден случај, во 2020 година веќе има 1 пробациски надзор над општокорисна работа.

По однос на извршување на алтернативната мерка условна осуда со заштитен надзор во 2019 година пробациската служба во Скопје имала во работа 25 предмети, а во 2020 година 43, што значи скоро за двојно е зголемена застапеноста на пробациските работи за оваа мерка. Меѓутоа тоа не е случај и со другите канцеларии, освен во Битола каде во 2019 година имало 10 предмети, во Тетово 5, во Велес 3, во 2020 година наместо зголемување на бројот на предмети имаме опаѓање, па во Битола и Велес нема ниту еден предмет, а во Тетово е намален на 3 пробациски случаи...

Проценка на ризик за време на судска постапка може да се каже е најнезастапена пробациска работа во надлежност на пробациската служба. Во 2019 година само во канцеларијата во Скопје биле побарани проценки за лица во 9 случаи во 2019 година и 20 предмети во 2020 година, но во другите канцеларии има само едно барање во 2019 година во Битола и во 2020 година едно барање во Тетово и едно во Куманово.

Од табеларниот преглед еминентно е дека најзастапена пробациска работа е надзорот над условно отпуштени лица, и тоа не во сите канцеларии. Така во Скопје има бројка од 51 предмети во 2019 година и 64 предмети во 2020 година. Со оглед дека е тоа најголем суд во Република Северна Македонија не е за изненадување што во канцеларијата за подрачјето на тој суд има и најголем број на предмети. Во канцеларијата во Тетово во 2019 година имало 14 предмети додека во 2020 бројот се зголемува на 26, а тоа е покачување за повеќе од 90%. Поголем број на предмети од надзор над условен отпуст има и во канцеларијата во Битола, 2019 12, 2020 година-15.

Во Охрид во 2019 година има само 1 предмет во работа, но во 2020 година 17 предмети што е значителен пораст на број на изречени одлуки на условен отпуст со заштитен надзор. Слично зголемување и разлика се јавува и во канцеларитте во Струмица која во 2019 година нема ниту еден пробациски предмет за условен отпуст, а во 2020 година дури 15. Во Куманова бројот на предмети за условен отпуст со надзор е скоро на слично ниво и во двете анализирани години, 11 во 2019 и 16 во 2020 година, што сепак покажува некаков пораст на користење на заштитниот надзор кај условните отпусти. Канцеларија во Прилеп има помал број на предмети и тоа 7 во 2019 и 9 во 2020 година, и покажува мал пораст, додека најмал број случаи на условен отпуст со заштитен надзор има канцеларија во Штип во 2020 година само 4 случаи а во 2019 година 9, и овде имаме намалување на бројот на пробациските работи.

ЗАКЛУЧОК

Без разлика на поединечните податоци и предмети во работа на секоја пробациска канцеларија поодделно, секако се забележува дека се уште пробациската служба не се користи во доволна мера или пак незначително се користи за помош, надзор и контрола кај алтернативните мерки, и проценката на ризик во време на постапка. Најзастепени се изречените условни отпусти со надзор, но и тие во одредени судови не се во доволна мера застапени.

Се забелешува дека во периодот на 2019 и 20120 година нема ниту еден предмет на контрола и надзор над алтернативна мерка куќен затвор.

Ако Законот за пробација е донесен со цел да се растерети затворскиот систем и да се намалат финансиските оптоварувања при извршување на затворските казни, да се постигне ресоцијализација и превоспитување на сторителите со помош на други помалу репресивни мерки и вклучување на заедницата и самото осудено лице, во тој процес, може слободно да заклучиме дека судовите навистина се уште не ги применуваат мерките на контрола,¹² надзор, помош грижа и заштита на пробациските служби. Сепак охрабрува појавата на постепено зголемување на бројот на предмети скоро во сите пробациски канцеларии, што значи пробациската служба полека, но сигурно, со охрабрување и можеби поттик од институциите во државата може да заземе значајно место во процесот на остварување целите на казнување без примена на построга санкција, извршување на казната без затварање и одделување од заедницата.

ЛИТЕРАТУРА

1. Арнаудовски Љупчо, Криминологија, 2-ри Август, Штип, 2007
2. Бужаровска Гордана Алтернативи на затворот, докторска дисертација, Скопје, 2000.
3. Veljko Delibašić, Tijana Kostić, Pojedina pitanja u vezi sa uslovnom osudom; Crimen, broj 2, Beograd,
4. Камбовски, Владо, Казнено право-општ дел, Култура, Скопје, 2004
5. Марјановиќ Ѓорги, Каневчев Методија, -Македонско кривично право-општ дел, седмо изменето и дополнето издание, Просветно дело, Скопје 2010
6. Malocić, Snežana, Probacija prema punoletnim pociniteljima kaznenih djela- pomoć ili nadzor, Kriminologija i socijalna integracija, stručeni rad, br1, 157-180,
7. Stanoević, Zoran „Preventivna funkcija krivicnog prava“ стручен труд објавен во CRIMEN(II) 1, 2011,
8. Закон за пробација “Службен весник” на РМ. бр.226/15
9. Кривичен законик, “Службен весник на РМ” бр.37/96, 80/99, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14, 160/14, 199/14, 196/15, 226/15, 97/17, 248/18,
10. Службен весник на РМ. бр.226/2015 од 15.12.2015 година во примена од 1. ноември 2016 година.
11. Службен весник на РМ бр. 19/04 од 30.03.2004 година
12. Ѓ. Ignjatović /2013/: Normativno uređenje izvršenja vanzavodskih krivičnih sankcija u Srbiji, Crimen, broj 2, Beograd, p. 144.
13. Veljko Delibašić* Tijana Kostić** POJEDINA SPORNA PITANJA U VEZI SA USLOVNOM OSUDOM Crimen, broj 2, Beograd

12. Malocić, S. Probacija prema punoletnim pociniteljima kaznenih djela- pomoć ili nadzor, Kriminologija i socijalna integracija, stručeni rad, br1, 157-180,